

Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Klinik Uygulamada Mobbinge Maruz Kalma Durumlarının Belirlenmesi

Determination of Nursing Department Students Exposure to Mobbing in Clinical Practice

Merve Bat Tonkuş¹, Ayşenur Coşkun²

Öz

Amaç: Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin klinik uygulamada mobbinge maruz kalma durumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın örneklemini 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı Bahar döneminde Hemşirelik Bölümü'nde öğrenimine devam eden 117 öğrenci oluşturmuştur. Veriler "sosyodemografik ve mobbinge ilişkin özellikler formu" ve "İş Yerinde Psikolojik Şiddet Davranışları Ölçeği (İYPŞDÖ)" ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin istatistiksel analizi SPSS 25.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin %40.2'si klinik uygulamada mobbinge maruz kaldıklarını ve %66.7'si maruz kaldığı mobbingi uygulayan kişilerin hemşireler olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin mobbing karşısında verdiği tepki değerlendirildiğinde; %20.7'sinin sessiz kaldığı, %19.8'inin mobbing uygulayan kişiyi görmezden geldiği, %18.1'inin bu durumu uygulama alanındaki öğretim görevlisiyle, %17.2'sinin ise arkadaş ve ailesi ile paylaştığı belirlenmiştir.

Sonuç: Bu araştırma, katılımcıların yarıya yakınının mobbinge maruz kaldıklarını ve mobbing uygulayan kişilerin çoğunlukla hemşireler olduğunu ifade ettiklerini göstermektedir. Mobbinge maruziyetlerin giderilmesine yönelik klinik alanlarda gerekli farkındalık çalışmaları yapılmalı ve mobbinge karşı sessiz kalmalarının önlenmesi için öğrenciler cesaretlendirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Hemşireler, hemşirelik öğrencileri, şiddet, klinik uygulama

Abstract

Aim: The study was conducted to determine the exposure of the nursing students to mobbing in clinical practice.

Material and methods: The sample of the study consisted of 117 students continuing their education in the Nursing Department in the spring semester of the 2019-2020 academic year. Data was collected "socio-demographic and mobbing-related characteristics form" and the "Workplace Psychologically Violent Behaviours Instrument". To analyze the data was used SPSS 25.0 statistical package program.

Results: 40.2% of the students participating in the study stated that they were exposed to mobbing in clinical practice and 66.7% of them stated that the people practicing mobbing were nurses. When assessing the student's response to the mobbing; it was determined that 20.7% remained silent, 19.8% ignored the mobber, shared this situation with lecturers (18.1%), and with their friends and family (17.2%) in the clinical practice.

Conclusion: This study shows that almost half of the participants were exposed to mobbing and that the people practicing mobbing were mostly nurses. Awareness interventions should be conducted in the clinical practice to eliminate the risk of mobbing, and students should be encouraged to prevent them from remaining silent about the mobbing.

Keywords: Nurses, nursing students, violence, clinical practice

¹Öğretim Görevlisi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İstanbul/Türkiye, E-mail: batmerve@gmail.com

²Lisans Öğrencisi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İstanbul/Türkiye

Giriş

İlk hecesi olan “Mob”, Latince kökenli kararsız kalabalık anlamına gelen “mobile vulgus” sözcüklerinden türeyen^{1,2} ve İngilizce “kanunsuz şiddet uygulayan düzensiz kalabalık”³ anlamına gelen mobbing kavramı, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “bezdiri” olarak isimlendirilmekte ve “iş yerlerinde, okullarda vb. toplulukların içinde belirli bir kişiyi hedef alıp, çalışmalarını sistemli bir biçimde engelleyip huzursuz olmasına yol açarak yıldırma, dışlama, gözden düşürme” şeklinde tanımlanmaktadır⁴. Tetik⁵ tarafından aktarıldığına göre mobbing kavramı ilk kez 1960’lı yıllarda bir grup hayvan üzerinde yaptığı gözlem sonucunda, küçük hayvan sürüsü tarafından kendilerinden daha büyük, yırtıcı ve yalnız dolaşan yabancı bir hayvana yönelik saldırganlık davranışların varlığını açıklamak amacıyla hayvan davranışlarını inceleyen Avustralyalı bilim insanı Konrad Lorenz tarafından kullanılmıştır. Leymann (1996) ise mobbing kavramını, iş yerinde psikolojik şiddet amacıyla “sistematik bir şekilde bir ya da birkaç kişi tarafından esas olarak bir bireye yönelik düşmanca ve etik olmayan davranışlar” olarak tanımlamıştır.⁶ Literatürde mobbing kavramı ile ilgili benzer birçok tanım bulunmasına rağmen halen Leymann’ın tanımı en temel tanım olarak kabul edilmektedir. Bir durumun mobbing olarak tanımlanabilmesi için iş ortamında birey ya da gruba yönelik rahatsız etme, dışlama ya da yeterliliğinden ve pozisyonundan daha düşük görevlere tabi tutma gibi davranışların devamlı ve sistematik bir şekilde (örneğin haftada bir) ve belirli bir süre (yaklaşık 6 ay) gerçekleşmesi gerektiği ileri sürülmektedir.⁶ Uluslararası Hemşireler Konseyi (International Council of Nurses–ICN), Kamu Hizmetleri Enternasyonal (Public Services International – PSI), Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation–WHO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Office–ILO), tarafından yayınlanan kılavuzda iş yerinde şiddetin, uluslararası düzeyde öncelikli olarak ilgilenilmesi ve müdahale politikaları geliştirilmesi gereken bir konu olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁷

Psikolojik şiddetin nedenlerini araştıran Zapf, mobbingi ortaya çıkaran faktörlerin tek bir etken nedeniyle meydana gelmediğini, kişisel (kişilik yapısı, sosyal beceriler vb.), kurumsal (çalışma ortamı, iş stresi vb.) ve sosyal faktörlerden (grup baskısı, kıskançlık vb.) etkilendiğini ve bu faktörlerin bağımsız olarak değil, birbirleri ile etkileşime girerek mobbingin ortaya çıkmasında etkili olduğunu ileri sürmüştür.⁸

Mobbing uygulayanların kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik yapılan araştırmalarda kişilerin kendilerine olan güvenlerinin az olduğu; kuşkucu, kinci bir karaktere sahip oldukları; çevrelerine karşı kendilerini sakın, düşünceli biri gibi göstermek istedikleri ve mobbing uygulayacakları kişilere dostça tavırlar sergilerken, diğer taraftan üst yöneticilerine onları kötüleme amaçlı konuşmalarda buldukları tespit edilmiştir.⁹ Mobbing mağdurlarının kişilik

özelliklerini ise; kendi içinde gösterdikleri ancak iş yerinde kişinin yalnız ve başarılı olması ya da kuruma yeni katılması gibi özelliklere sahip insanların mobbinge maruz kalma olasılığının yüksek olduğu yapılan çalışmalarca belirtilmektedir.^{10,11} Türkiye Mobbing Araştırması'na (2012) göre iş yerlerinde en sık karşılaşılan mobbing türünün sırasıyla yıldırma, kapasitenin üzerinde iş yükleme, küçük düşürmek ve hakaret etmek olduğu rapor edilmiştir.¹² Bu durum iş yerinde yaşanan mobbing olaylarının her çalışanın her an maruz kalabileceği bir olgu olduğunu göstermektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), mobbing olaylarının küresel bir sorun olduğunu ve sağlık sektöründe yaşanan mobbingin diğer sektörlerde göre daha fazla görüldüğü bildirmiştir.¹³ Keser Özcan ve Bilgin (2011) tarafından yapılan sistematik derleme çalışmasına göre bu durum Türkiye'de de benzerlik göstermektedir.¹⁴ ICN, sağlık sektöründeki mobbingi etkili hasta bakım hizmeti verilmesini engelleyen önemli bir faktör olarak değerlendirmektedir.⁷ Araştırmalar, sağlık çalışanlarının diğer meslek gruplarına göre 16 kat daha fazla mobbinge maruz kaldığını; hemşirelerin ise diğer sağlık çalışanları arasında üç kat daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir.¹⁵ Sağlık sektöründe mobbinge maruz kalma riskini arttıran nedenler arasında, iş yükünün fazla olması, düzensiz ve belirsiz çalışma koşulları, çalışan sayısının azlığı, çalışanların çoğunluğunu kadınların oluşturması, düşük ücret alıyor olmak gibi durumlar bulunmaktadır.¹⁶

Hemşirelikte meslektaş mobbingi, genellikle meslektaşını sürekli eleştirmek, aşağılamak, baskı uygulamak, yüksek sesle konuşup onu bastırmaya çalışmak, yerli yersiz suçlamalarda bulunmak, görmezlikten gelmek, sorumluluğundan fazla iş yapmasını talep etmek ya da sorumlu olmadığı işleri yaptırmaya çalışmak gibi durumlarla kendini göstermektedir.¹⁷ Doğan ve Bayraktar (2020) tarafından yapılan çalışmada, özel sağlık sektöründe görev alan hemşirelerin mobbinge maruz kalmaları sonucunda iş performanslarının ve işe bağlılık durumlarının negatif yönde değişim gösterdiği tespit edilmiştir.¹⁸ Meslektaş tarafından mobbinge maruz kalan bir hemşirenin, iş veriminin ve motivasyonunun düşmesi, özgüveninin azalması gibi nedenlerden dolayı hasta bakım kalitesinin azalması, hastaların hastanede kalış süresinin uzaması ve malpraktis gibi pek çok risk faktörü ortaya çıkabilmektedir.¹⁹ Şiddete uğrayan hemşireler tüm bu faktörlerden dolayı hissettikleri "haksızlık" ve "değersizlik" duygusunu öğrenci hemşirelere küçük düşürücü sözler söyleme gibi duygusal ve sözel saldırılarda bulunma, olumsuz eleştirel, suçlayıcı diyaloglar ile yalnızlaştırma, iş tanımına uygun olmayan görevlendirmelerden sorumlu tutma gibi tavırlar sergileyerek yansıtabilmektedir.²⁰

Literatürde hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamada mobbinge maruz kalması, kabul edilemez bir durum olarak yer almaktadır²¹⁻²³ ve mobbinge maruz kalan öğrencilerin bu durumu ifade etmekte zorlandıkları bildirilmektedir.^{22,24} Mobbing davranışları mağdur öğrenci tarafından mobbinge maruz kalındığı bildirilmediği için elde edilen sonuçlar, gerçek mobbinge maruz kalan kişi sayısını net yansıtmamaktadır. Qutishat (2019), araştırmasında klinik uygulamaya çıkan öğrencilerin, öğrenci oldukları için mobbing davranışına maruz kaldıklarını düşündüklerini ve bu nedenle bu durumu bildirmek istemediklerini saptamıştır.²⁵ Mobbinge maruz kalmak hemşirelik öğrencilerinin öğrenme isteklerini, işe yönelik duygu ve düşüncelerini, mesleki gelişim ve bağlılıklarını ve klinik uygulama alanlarındaki eğitimin kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir.^{20,24-28} Bu nedenle hemşirelikte mobbing, hassasiyet gösterilmesi ve çok boyutlu ele alınıp önleme programlarının geliştirilerek mobbinge neden olan risk faktörlerinin ortadan kaldırılması gereken oldukça önemli bir konudur. Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamada mobbinge maruz kalma durumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmış ve Türkiye’de yapılan benzer araştırmaların çoğunlukla devlet üniversitelerinde eğitim alan öğrencilerle yapıldığı saptandığından, bir vakıf üniversitesi örneklemini ile araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Tipi

Araştırma, Aralık 2019-Haziran 2020 tarihleri arasında bir vakıf üniversitesinin Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin klinik uygulamada mobbinge maruz kalma durumlarının belirlenmesi amacıyla kesitsel tipte tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemini

Araştırmanın evrenini ilgili vakıf üniversitesinde 2019-2020 akademik yılında hemşirelik bölümünde 1. 2. 3. ve 4. sınıflarda öğrenim gören 187 öğrenci (71 öğrenci 1. sınıf, 50 öğrenci 2. sınıf, 35 öğrenci 3. sınıf, 31 öğrenci 4. sınıf); araştırmanın örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 117 öğrenci oluşturmuştur. Evren üzerinden tüm öğrenciler klinik uygulama alanına çıktıkları için örneklem seçimine gidilmemiş yüz yüze görüşme yöntemiyle ulaşılabilen öğrenciler araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılım oranı %62.5’dir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri “Sosyodemografik ve Mobbinge İlişkin Özellikler Formu” ve Yıldırım ve Yıldırım (2008) tarafından geliştirilmiş ve geçerlilik güvenilirlik çalışması yapılmış olan “İş Yeri Psikolojik Şiddet Davranışları Ölçeği” ile toplanmıştır.²⁹

Sosyodemografik ve Mobbinge İlişkin Özellikler Formu; literatür ışığında araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup, demografik özelliklerini sorgulayan altı soru ve mobbinge ilişkin 22 soru olmak üzere toplam 28 sorudan oluşmaktadır.

İş Yerinde Psikolojik Şiddet Davranışları Ölçeği (İYPŞDÖ); Yıldırım ve Yıldırım tarafından geliştirilen ölçek 33 sorudan oluşmaktadır ve katılımcılarla başkalarının yanında aşağılayıcı ve onur kırıcı konuşulması, asılsız söylemlerde bulunulması, başkalarının yanında küçük düşürücü davranılması, konuşurken sık sık sözünün kesilmesi, sözlü tehdit edilme, fiziksel şiddet uygulanması vb. mobbing davranışlarının şiddetini değerlendirmektedir. Bu davranışların sıklığını belirlemede (0) “Hiç karşılaşmadım,” (1) “Bir kez,” (2) “Birkaç kez,” (3) “Bazen,” (4) “Sık sık,” (5) “Her zaman karşılaşıyorum,” seçeneklerinden oluşan 6’lı Likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçekten alınacak minimum puan “0”, maksimum puan ise “165”dir. Ölçekten alınan puanların yorumlanması ise iki farklı şekilde yapılmaktadır. İlkinde; alınan bu toplam puanın madde sayısına bölünmesiyle elde edilen sayı “1” ve üzerinde ise kişinin iş yerinde kasten psikolojik şiddet davranışlarına maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Diğer yöntemle yapılan değerlendirmede ise kişi eğer ölçekten toplam “0-32” arasında bir puan aldıysa mobbing mağduru değil, “33-165” arasında bir puan aldıysa mobbing mağdurdur şeklinde yorumlanabilir. Ölçeğin, Cronbach Alpha değeri 0.93 olup,²⁹ bu araştırmada Cronbach Alpha değeri 0.969 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, araştırmanın amacı ve yapılaş yöntemi gibi bilgiler öğrencilere açıklandıktan sonra gönüllülüğe dayalı olarak onamları alınıp, yüz yüze görüşme yöntemi ile ortalama 10-20 dakikada anket formu ve ölçeğin doldurulması ile toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 25.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde öncelikle güvenilirlik ve normal dağılım analizi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile değerlendirilmiş ve verilerin normal dağılım göstermedikleri belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sosyodemografik ve mobbinge ilgili verilerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini öğrencilerin yaş, cinsiyet gibi demografik özellikleri, mobbinge ilişkin görüşleri; bağımlı değişkenlerini ise İş Yerinde Psikolojik Şiddet Davranışları Ölçeği puanı oluşturmaktadır. Araştırmadaki bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişki olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırmaların analizlerinde Mann-Whitney U testi, ikiden fazla grup karşılaştırmalarında ise Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Araştırmadan elde

edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiş olup $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapıldığı bölüm başkanlığından ve İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Fen, Sosyal ve Girişimsel Olmayan Sağlık Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu'ndan (Onay tarihi:02.12.2019 Sayı:2019/12) araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli izinler alınmıştır. Uygulamanın başında katılımcılar bilgilendirilmiş, araştırmaya katılmaya onam vermeleri durumunda onam formunu imzalamaları istenmiştir. Kendilerinden alınan bilgilerin sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı, araştırmacı dışında başka hiç kimseye açıklanmayacağı, paylaşılmayacağı ya da bilgilere başkalarının ulaşmasına izin verilmeyeceği ve saklanacağı konusunda güvence verilerek “gizlilik” ilkesine bağlı kalınmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılanların demografik verileri değerlendirildiğinde; %51.3'ünün 17-20 yaş aralığında, %78.6'sının kadın, %61.5'inin Anadolu lisesi mezunu, %25.6'sının 1.sınıf öğrencisi olduğu, %40.2'sinin klinik uygulama alanında mobbinge maruz kaldığı belirlenmiştir.

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinin mobbinge maruz kaldığı dönem, kurum, mobbing uygulayan kişi ve mobbinge yönelik tepkileri

Mobbinge maruz kaldığı dönem* (n=83)	Sayı (n)	%
1.sınıf bahar dönemi	18	21.7
2.sınıf güz dönemi	19	22.9
2. sınıf bahar dönemi	15	18.1
3. sınıf güz dönemi	16	19.3
3.sınıf bahar dönemi	6	7.2
4.sınıf güz dönemi	5	6.0
Her klinik uygulamada	4	4.8
Mobbinge maruz kaldığı kurum* (n=73)		
Üniversite hastanesi	7	9.6
Devlet hastanesi	38	52.1
Özel hastane	19	26.0
Toplum sağlığı merkezi	5	6.8
Aile sağlığı merkezi	4	5.5
Mobbing yapan kişi* (n=66)		
Hastane yönetimi	3	4.5
Hekim	7	10.6
Hemşire	44	66.7
Hasta/hasta yakını	8	12.1
Arkadaş	2	3.0
Öğretim elemanı	2	3.0
Mobbinge yönelik tepkisi* (n=116)		
Sessiz kaldım	24	20.7
İçime kapandım	10	8.6
Kendimi suçladım	5	4.3
Bu davranışı yapan kişiyi görmezden geldim.	23	19.8
Mobbing uygulayan kişiyle uygunsuz davrandığı konusunda görüştim	6	5.2
Mobbing davranışlarını sürdürmemesi konusunda onu tehdit ettim	3	2.6
Durumu arkadaşlarımla ve ailemle paylaştım	20	17.2
Uygulama alanımdaki öğretim görevlisiyle paylaştım	21	18.1
Üst makamlara şikâyet ettim.	4	3.4

*Çoklu yanıt verilmiştir.

Araştırmaya katılanların %22.9'unun 2.sınıf güz döneminde, %21.7'sinin 1.sınıf bahar döneminde mobbinge maruz kaldığını; %52.1'ine devlet hastanelerinde mobbing uygulandığını ve %66.7'sinin hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldığını ifade ettikleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların karşılaştığı mobbinge verdiği tepki değerlendirildiğinde; %20.7'sinin sessiz kaldığı, %19.8'inin bu davranışı yapan kişiyi görmezden geldiği, %18.1'inin bu durumu uygulama alanındaki öğretim görevlisiyle, %17.2'sinin ise arkadaş ve ailesi ile paylaştığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 2. Hemşirelik öğrencilerine göre mobbinge maruz kalma nedenleri

	n	%
Klinik uygulamadaki başarısızlık nedeniyle	19	5.0
Eğitim durumu nedeniyle	29	7.6
Kıskançlık nedeniyle	43	11.3
Başarılı olmam	27	7.1
Yeteneklerim	19	5.0
Dış görünüşüm	17	4.5
Yaşam tarzım	13	3.4
Dünya ve yaşam hakkındaki görüşlerim	9	2.4
Siyasi görüşlerim	10	2.6
Öğrenci hemşire olmak	80	21.0
Medeni durum	4	1.0
İş yüklerinden kurtulmak için	53	13.9
Mobbing yapan kişinin kişiliği	55	14.4
Nedeni olmadığını düşünüyorum	3	0.8
Toplam	381	100

*Çoklu yanıt verilmiştir.

Araştırmaya katılanların mobbinge maruz kalma nedenlerine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde; %21'inin henüz öğrenci hemşire olduğu için, %14.4'ünün mobbing yapan kişinin kişiliği nedeniyle mobbinge maruz kaldığını ifade ettikleri saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özelliklerine Göre İYPSD Puan Ortalamaları (N=117)

Yaş	n	İYPSDÖ Sıra Ortalaması	p
17-20	60	49,78	
21-24	53	67,99	0.023*
25-27	3	81,17	
28 yaş ve üzeri	1	69,50	
Sınıf	n	Sıra Ortalaması	p
1.sınıf	30	41,28	
2.sınıf	30	46,67	0.000*
3.sınıf	27	77,20	
4.sınıf	30	72,67	
Mezun olduğu lise	n	Sıra Ortalaması	p
Anadolu Lisesi	72	54,81	
Sağlık Meslek L.	23	55,72	0.069*
Düz Lise	14	78,07	
Diğer	8	72,75	

* Kruskal-Wallis testi

Yaş ve sınıfa göre İYPSDÖ değerlendirildiğinde ise; her iki grupta da istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir, mezun olunan liseye göre İYPSDÖ değerlendirildiğinde ise herhangi bir fark bulunamamıştır (Tablo 3).

Tartışma

Araştırmada öğrencilerin %40.2'sinin mobbinge maruz kaldığı belirlenmiştir. Öztürk ve Ulaş Karahmetoğlu (2019) tarafından yapılan benzer araştırmada hemşirelik öğrencilerin %55.1'inin;³⁰ Ateş ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan araştırmada %49.2'sinin;³¹ Shdaifat ve arkadaşlarının (2020) 54 intörn hemşire üzerinde yaptığı araştırmada ise %55'inin yılda en az bir kez ve %5'inin de haftada birkaç kez mobbinge maruz kaldığı bildirilmiştir.³² Qutishat ve Saraswathi (2019), hemşire öğrencilerin klinik alanda sıklıkla mobbinge maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir.³³ Tee ve ark. (2016), hemşire öğrencilerin klinik alanda mobbinge maruz kaldıklarını ve bu maruziyet nedeniyle hemşirelik mesleğini yapmamayı düşündüklerini ifade ettiklerini bildirmişlerdir.²⁸ Literatüre bakıldığında; hemşirelik mesleğinde mobbinge daha lisans öğreniminde klinik uygulama alanına çıkılan andan itibaren maruz kalındığı görülmektedir.²¹⁻²⁸

Araştırmada doktorların veya hemşirelerin kendi özel işlerini yaptırmasının en sık karşılaşılan, dini inançlar nedeniyle baskı görüp eleştirilmenin ise en az karşılaşılan mobbing türü olduğu tespit edilmiştir. Yapılan benzer araştırmalarda öğrenciler en fazla karşılaştıkları mobbing davranışlarının; başkalarının yanında onur kırıcı ve aşağılayıcı konuşulması, küçük düşürücü davranışlarda bulunulması, yapılan iş ve sonuçları ile ilgili eleştirilerde bulunulması, yaptıkları işin değersiz ve önemsiz görülmesi olduğunu bildirmiştir.^{30,31} Benítez-del-Pozo (2020) öğrencilerin klinik uygulamada hemşirelerin kendilerine iş tanımlarına uygun olmayan taleplerde bulduklarını ya da hasta bakımı ve tedavisine yönelik herhangi hiç görev vermediklerini, klinik uygulamaya çıkmanın bu nedenlerden dolayı sıkıcı ve monoton geçtiğini düşündüklerini, hemşirelerin kendilerini dinlemediklerini, görmezlikten geldiklerini ve kendilerini klinik ortamda güvensiz, savunmasız ve hayal kırıklığına uğramış hissettiklerini bildirmiştir.²³ Araştırmalarda bu durumun nedeni olarak klinik alanda çalışan sağlık çalışanlarının tam gün, kesintisiz ve yoğun hizmet veriyor olması, stresli bir çalışma alanına sahip olunması gibi nedenlerle kişilerin iş streslerini ve sorunlarını öğrenci hemşirelere mobbing yaparak yansıtıyor olabileceği ve mobbinge maruz kalan grubun öğrenci pozisyonunda olmalarından kaynaklanabileceğini göstermektedir.^{20,33} Hemşirelik lisans eğitiminde uygulamalı eğitimlerin çoğu hastanelerde geçtiğinden sağlık çalışanlarının maruz kaldığı mobbing davranışları hemşirelik öğrencilerine uygulanan mobbinge zemin hazırlayabilir.

Araştırmada hemşirelik öğrencilerinin %66.7'si hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Luhanga ve ark. (2019), öğrencilerin klinik alanda sıklıkla mobbinge maruz kaldıklarını ve mobbing uygulayıcılarının en çok hemşireler olduğunu ifade

ettiklerini ve klinik uygulama alanlarına giderken anksiyete yaşadıklarını bildirmişlerdir.²¹ Budden ve ark. (2017), öğrencilerin klinik uygulamada en çok hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıklarını ve bu durumun hastalara yönelik sağladıkları bakıma olumsuz yansımalarının olduğunu ifade ettiklerini saptamışlardır.²⁴ Benzer araştırmalarda da hemşirelik öğrencilerinin klinik alanda en çok hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıkları ve bu nedenle hemşirelerle iletişim kurmaktan çekindikleri belirtilmektedir.^{30,34-36} Hemşirelerin mesleğe bakış açısı, kendilerini bu meslekte nasıl algıladıkları, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve iletişim becerileri gibi birçok faktörün öğrenci hemşirelere mobbing uygulamaları ile ilişkisi olabileceği için elde edilen sonuçlar bu öğelerin araştırılmasının önemine işaret etmesi bakımından önemlidir.

Araştırmada öğrencilerinin karşılaştığı mobbinge verdiği tepki değerlendirildiğinde; %20.7'sinin sessiz kaldığı, %19.8'inin bu davranışı yapan kişiyi görmezden geldiği, %18.1'inin durumu öğretim görevlisiyle, %17.2'sinin ise arkadaş ve ailesi ile paylaştığı belirlenmiştir. Literatürde benzer şekilde mobbinge maruz kalan öğrencilerin çoğunlukla mobbing karşısında sessiz kaldığı, durumu arkadaşları ve ailesi ile paylaştığı, kendisine mobbing uygulayan kişiyi görmezden geldiği görülmektedir.^{30,31,37} Henüz öğrenci oldukları için şikâyetçi bir tavır sergilememek, saygı ve güveni kaybetmemek, örgütsel ilişkiye zarar vermemek ve kötü değerlendirilmekten korktukları için öğrencilerin mobbing karşısında sessiz kaldıkları ya da kurum dışındaki insanlarla durumu paylaştığı söylenebilir. Henüz öğrenci oldukları için şikâyetçi bir tavır sergilememek, örgütsel ilişkiye zarar vermemek ve kötü değerlendirilmek istemedikleri için öğrencilerin mobbing karşısında sessiz kalmalarına ya da kurum dışındaki insanlarla durumu paylaşmalarına neden olabileceğini göstermektedir. Ayrıca bu durum klinik uygulama alanlarında mobbinge ilişkin alınan önlemlerin yetersiz olduğunu düşündürerek öğrenci hemşirelerin kendilerini güvende hissetmeyip sessiz kaldığı kanısını ortaya çıkarabilir. Araştırmada yaşa ve sınıfa göre İYPSDÖ değerlendirildiğinde; 21-24 yaş grubunun, 17-20 yaş grubuna göre ve 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin 1. ve 2. sınıf öğrencilerine göre daha fazla mobbinge maruz kaldığı saptanmıştır. Benzer araştırmalarda da yaşı büyük olan öğrencilerin, kendinden küçük yaştaki öğrencilere oranla^{31,40} ve 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin, alt sınıf öğrencilerine kıyasla mobbinge maruz kaldıkları bildirilmiştir.^{30,39-41} Araştırma literatürle benzerlik göstermekte olup yaşı büyük olanların üst sınıfta eğitim gören öğrenciler olması ve öğrencilerin üst sınıflarda klinik uygulamalarının daha yoğun olması sonucu sağlık personeliyle daha çok iletişim içinde olduklarından mobbinge uğrama olasılıklarının arttığı düşünülebilir.

Sonuç ve Öneriler

Öğrencilerin klinik uygulamada mobbinge maruz kaldığı, çoğunluğun hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıklarını ifade ettikleri ve mobbing karşısında sessiz kaldıkları, mobbing uygulayan kişiyi görmezden geldikleri, durumu öğretim görevlisi, arkadaş ve ailesi ile paylaştıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin mobbinge maruz kalma nedenlerine ilişkin görüşlerinde öğrenci hemşire olmaları, mobbing uygulayan kişinin kişiliği ve kıskançlık gibi nedenlerden kaynaklandığını ifade ettikleri; yaşı büyük olan ve üst sınıfta öğrenim gören öğrencilerin, küçük yaşta olup, alt sınıfta öğrenim gören öğrencilere kıyasla mobbinge daha fazla maruz kaldıkları saptanmıştır.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda; hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama alanlarında maruz kaldıkları mobbing davranışlarından korunmaları sağlanarak öğrencilere psikolojik şiddetten uzak bir klinik ortam oluşturulmalıdır. Öğrenciler maruz kaldıkları mobbingi uygulama alanındaki öğretim elemanlarıyla paylaşmaları için cesaretlendirilmelidir. Akademisyenler ile klinisyenler arasında işbirliği geliştirilip, mobbinge yol açan mevcut ve olası koşulların gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi sağlanarak mobbingi önlemeye yönelik tedbirler alınmalıdır.

Kaynaklar

1. Altuntaş C. Mobbing kavramı ve örnekleri üzerine uygulamalı bir çalışma. J Yasar Univ. 2010;18(5):2995–3015.
2. Erdoğan G. Mobbing (işyerinde psikolojik taciz). TBB Derg. 2009;83:318–52.
3. The free dictionary. Mob [Internet]. 2011 [Erişim Tarihi: 2021 April 03] Erişim Adresi: <https://www.thefreedictionary.com/mob>
4. Türk Dil Kurumu (TDK). Mobbing kavramı [Internet]. 2020 [cited 2020 Mar 20]. Available from: <https://sozluk.gov.tr/>
5. Tetik S. Mobbing kavramı: birey ve örgütler açısından önemi. KMÜ Sos ve Ekon Araştırmalar Derg. 2010;12(18):81–9.
6. Leymann H. The content and development of mobbing at work. Eur J Work Organ Psychol. 1996;5(2):165–84.
7. ICN, PSI, WHO, ILO. Framework guidelines for addressing workplace violence in the health sector: the training manual. 1st ed. Switzerland; 2005 [cited 2020 Apr 30]. Available from: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/instructionalmaterial/wcms_108542.pdf
8. Zapf D. Organisational, work group related and personal causes of mobbing/bullying at work. Int J Manpow. 1999;20(1/2):70–85.
9. Çekin A. Çalışma hayatında insan onuruna karşı psikolojik bir şiddet örneği: mobbing. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim Fakültesi Derg. 2014;3(1):5–22.

10. Matthiesen SB, Einarsen S. Configurations among victims of bullying at work. *Eur J Work Organ Psychol.* 2001;10(4):467–84.
11. Tınaz P. İşyerinde psikolojik taciz. *Çalışma ve Toplum.* 2006;4(11):13–28.
12. ERA Research & Consultancy, Futurebright. Türkiye Mobbing Araştırması. 2012 [cited 2020 May 26]. Available from:
https://futurebright.com.tr/img/media/haberturk/mobbing/ERA_Research_and_Consultancy_FutureBright_Mobbing_Arastirmasi.pdf
13. Chappell D, Di Martino V. Violence at work [Internet]. 3rd ed. Geneva: International Labour Organization; 2006 [cited 2020 Apr 30]. Available from: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/%40dgreports/%40dcomm/%40publ/documents/publication/wcm_s_publ_9221108406_en.pdf
14. Keser Özcan N, Bilgin H. Türkiye’de sağlık çalışanlarına yönelik şiddet: sistematik derleme. *Turkiye Klin J Med Sci.* 2011;31(6):1442–56.
15. Kingma M. Workplace violence in the health sector: a problem of epidemic proportion. *Int Nurs Rev.* 2001;48(3):129–30.
16. Di Martino V. Relationship between work stress and workplace violence in the health sector [Internet]. Geneva: ILO, ICN, WHO, PSI; 2003 [cited 2020 Apr 30]. Available from: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/interpersonal/WVstresspaper.pdf
17. Ayakdaş D, Arslantaş H. Hemşirelikte meslektaş şiddeti: kesitsel bir çalışma. *J Psychiatric Nurs.* 2018;9(1):36–44. Doi: 10.14744/phd.2017.52724
18. Doğan R, Bayraktar O. Özel sağlık sektöründe yıldırma ile iş performansı arasındaki ilişki: hemşireler üzerine bir araştırma. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Derg.* 2020;2(1):53–67. <https://doi.org/10.38009/ekimad.691218>
19. Özdemir S, Tosun B, Bebiş H, Yava A. Hemşire kaleminden mobbing: iş yerinde psikolojik saldırı. *TAF Preventive Medicine Bulletin.* 2013;12(2):183–92.
20. Kuşçu Karatepe H, Özcan Yüce U, Atik D. Hemşirelik öğrencilerinin meslektaş şiddetine ilişkin görüşleri: nitel bir çalışma. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Mesl Yüksek Okulu Derg.* 2020;8(2):219–32. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.720000>
21. Luhanga FL, Puplampu VA, Arvidson S, Ogunade A. Nursing students’ experiences of bullying in clinical practice. *Journal of Nursing Education and Practice.* 2020;10(3):89-97. Doi: 10.5430/jnep.v10n3p89
22. Birks M, Budden ML, Bierdermann N, et al. A ‘rite of passage?’ Bullying experiences of nursing students in Australia. *Collegian.* 2018;25:45-50. <https://doi.org/10.1016/j.colegn.2017.03.005>
23. Benítez-Del-Pozo E. Mobbing in nursing students: characteristics and frequency of harassment behaviors. *Eur J Occ Health Nurs.* 2020;1: 48-65.
24. Budden LM, Birks M, Cant R, Bagley T, Park T. Australian nursing students’ experience of bullying and/or harassment during clinical placement. *Collegian* 2017;24:125–33. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.colegn.2015.11.004>
25. Qutishat M. Underreporting bullying and harassment perceived by undergraduate nursing students: a descriptive correlation study. *Int J Ment Health Psychiatry* 2019;5:1. doi: 10.4172/2471-4372.1000169

26. Allari RS. Nursing students' experiences of work place violence during clinical placements: a qualitative study. *GARJMMS*. 2016;5:228–36.
27. Keser Özcan N, Bilgin H, Tülek Z, Boyacıoğlu NE. Nursing students' experiences of violence: a questionnaire survey. *Psikiyatri Hemşireliği Derg*. 2014;5(1):49–56.
28. Tee S, Üzer Özçetin YS, Russell-Westhead M. Workplace violence experienced by nursing students: a U.K. survey. *Nurse Education Today*. 2016;41(7):30-35. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2016.03.014>
29. Yıldırım D, Yıldırım A. Development and psychometric evaluation of workplace psychologically violent behaviors instrument. *J Clin Nurs*. 2008;(17):1361–70.
30. Öztürk A, Ulaş Karaahmetoğlu G. Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamada mobbinge maruz kalma durumlarının incelenmesi: kastamonu üniversitesi örnekleme. *Soc Sci Stud J*. 2019;5(30):642–54. Doi: 10.26449/sssj.1265
31. Ateş D, Kaplan A, Öztürk S, Zorlu Ö, Akburak M, Çelikel E, et al. Hemşirelik bölümü öğrencilerinde klinik stajda mobbing. *ERÜ Sağlık Bilim Fakültesi Derg*. 2014;1(2):30–8.
32. Shdaifat EA, Al Amer MM, Jamama AA. Verbal abuse and psychological disorders among nursing student interns in KSA. *J Taibah Univ Med Sci* [Internet]. 2020;15(1):66–74. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.jtumed.2019.12.007>
33. Qutishat M, Saraswathi K. Bullying and harassment perceived by undergraduate nursing students in clinical settings, and its implication to academic strategies and interventions. *Am. J. Nurs. Res*. 2019;9(4):46-62
34. Kılıç T, Çiftçi F, Şener Ş. Mobbing in health professionals: a study in a public hospital. *J Heal Nurs Manag*. 2016;3(2):65–72. Doi:10.5222/SHYD.2016.065
35. Longo J. Horizontal violence among nursing students. *Arch Psychiatr Nurs*. 2007;21(3):177–8. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2007.02.005>
36. Fırat İ, Uzuntarla Y, Ceyhan S. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin hastane staj uygulamalarında mobbinge maruziyet durumlarının incelenmesi. *RSSS*. 2017;5(4):369-81.
37. Stevenson K, Randle J, Grayling I. Inter-group conflict in health care: UK students' experiences of bullying and the need for organisational solutions. *Online J Issues Nurs*. 2006;11(2):6.
38. Sinan Ö, Tosun B, Ünal N. Hemşirelik öğrencilerinin şiddete bakışı. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*. 2017;3(2):108-14.
39. Mohamed LK. Experiences of saudi female students towards the phenomena of bullying behaviors during nursing education program. *American Journal of Nursing Research*. 2019;7(4):499-508. DOI: 10.12691/ajnr-7-4-12
40. Koç M, Batkın D. Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin uygulama alanlarında meslektaş şiddetine maruz kalma durumları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilim Derg*. 2016;19(3):189–96. <https://doi.org/10.17049/ahsbd.11056>
41. Clarke CM, Kane DJ, Rajacich DL, Lafreniere KD. Bullying in undergraduate clinical nursing education. *J Nurs Educ*. 2012;51(5):269–76. Doi: 10.3928/01484834-20120409-01